

INDIVIDU I GRUP EN EL RENDIMENT

per LLORENÇ M. DURAN¹

Tenim certa prevenció pels models generals. Des de l'angle pedagògic ens preocupen els qui no veuen els arbres, cegats, com són, pel bosc. Es parla de "graus" bons o dolents, actius o inactius, rebels o calcats, sense considerar abastament aquells individus que s'aparten del grup i, en conseqüència, no donar-los el tractament que necessiten. El fet es fa més greu quan es vol fer passar tothom per la mateixa rasadora, quan, a l'escola l'absència d'activitat autèntica obstrueix la manifestació espontània de les individualitats. I ens referim a escoles normals, en les quals no manca, però, algú qui es destria del conjunt en qualque sentit, ja sia en intel·ligència o en comportament.

N'hem abusat massa de models filosòficament establerts, amb característiques genèriques. Hem oblidat, fidels a l'abstracció còmode, que així com no hi ha un individu igual a l'altre tampoc no hi ha grups idèntics i que individus i grups distints demanen tractaments pedagògics diferents.

¹ Han col·laborat en l'elaboració d'aquest treball Maria Antònia Barceló i en la revisió de la qualificació de respostes Maria Durán Ordiñana.

Si es vol fer una bella tasca pedagògica cal conèixer d'antuvi com és el grup. Una encertada visió del conjunt, feta objectivament, ens dirà si la manera com es comporta respon a l'ideal que la societat demana; ens facilitarà conèixer com l'individu hi encaixa i les dificultats que té per adaptar-s'hi i fins ens durà a considerar si la personalitat del professor ajuda o pertorba l'adaptació.

Es per això que demanem per a l'ensenyament l'estudi objectiu, previ i global de grups concrets, ja sia una aula, un curs o una àrea sociogeogràfica. Una assenyada psicologia industrial, quan fa selecció de personal, no es preocupa només de les aptituds, sinó també de la capacitat d'adaptació a l'equip i té present la personalitat del caporal que ha de comandar l'aspirant. ¿Podríem nosaltres demanar més poc en les relacions escolars de individu, grup i professor?

Pensant en això, el curs passat intentàrem preguntar-nos si l'establiment de característiques d'un grup escolar era possible, és a dir, si podíem trobar objectivament uns esquemes on confrontar-hi els individus. Donar compte de la tasca empresa és l'objecte d'aquest article.

Treballàrem amb 288 estudiants de segon curs de BUP de dos centres escolars d'àrea sociogeogràfica semblant. Sols en un cercàrem el C. I. perquè aquest component de personalitat no ofereix dubte, ja que la mitjana de tots els casos i l'espai

intersignes representen el grup i a ells cal referir-hi els individus. Igual passa amb les aptituds determinables per psicometria i fins i tot amb les modalitats de la intel·ligència.

Però l'adaptació de l'estudiant al seu grup escolar no és tan sols d'ordre racional, perquè un bon quocient intel·lectual no pressuposa sempre l'eficiència si hi concorre un quadre negatiu de comportament. Es per això que cal conèixer no sols quin és el quadre de l'individu sinó també quines són, en abstracte, les directrius de personalitat que el grup segueix. La recerca aquí es fa difícil, perquè els instruments per establir el que s'acostuma dir-se tot senzillament "personalitat" són molt limitats si pretenem trobar en ells referències quantificables. Amb tot, qualche cosa hi ha d'aprofitable. La nostra experiència ens ha fet considerar la importància que té en el rendiment la frustració com origen de molts conflictes. La frustració podem considerar-la breument com la vivència del fracàs per la presència de l'obstacle. La tasca escolar n'és plena d'aquestes vivències que, enfrontades amb la pròpia estima de l'individu o amb l'ull repressiu del professor o de la família, poden enfonsar l'estudiant i accentuar-li de cada vegada més el sentiment de la seva incapacitat, real o imaginada.

Disposam del test de frustració de Rosenzweig que és amplament quantificable. No descriu tota la personalitat, com fan altres tests projectius, però pel que fa als nostres fins potser

sia el millor per la seva condició projectiva i per la facilitat d'aplicar-lo col·lectivament.

No volem negar l'existència d'altres mitjans com sia la classificació caracterial de Le Senne amb observacions poc traduïbles numèricament o bé el test de qüestionari de Berger d'estructura semblant, però la seva manca de fiabilitat i la pobresa introspectiva dels subjectes el fan inviable. Millor que els qüestionaris de comportament, tan aplicats en psicologia escolar perquè són còmodes i processables amb computadores, serien uns sociogrames ben preparats que poden quantificar-se; l'experiència ens ha mostrat que els alumnes coneixen millor els seus companys que no a ells mateixos. Per aquestes raons nosaltres hem utilitzat el Rosenzweig en l'intent d'establir quadres diferenciats dins els grups escolars. Descriurem breument aquest test.

En l'aplicació col·lectiva del Rosenzweig es presenten al subjecte uns fulls impresos amb uns ninots on una persona diu una frase a una altra (vegi's el dibuix adjunt que és un dels 24 que el test presenta). El qui evalua el test ha de posar unes respostes breus, ràpides i espontànies dins uns quadrets en blanc. El psicòleg dona després un tractament a les respostes, classificant-les des d'una vintena d'angles i associacions. Així s'arriba a conclusions tals com la defensa del "jo", la dominància dels obstacles, la capacitat d'organització, la iniciativa,

l'agressivitat, l'ansietat, el control i altres. Si dins les 24 situacions s'ha respost 14 vegades en forma agressiva, serà 14 la puntuació bruta segons la característica d'agressivitat. Les puntuacions brutes es transformen unes vegades en percentatges i en altres es quantifiquen directament. La puntuació final s'obté d'unes taules tipificades en notes T on la normalitat es troba entre la T=40 i la T=60. La simptomàtica es fa significativa quan ultrapassa aquestes notes les quals corresponen a la sigma.

Es consideren fonamentalment tres tipus en fer l'anàlisi: la Dominància de l'obstacle (OD), la Defensa del jo (ED) i la Persistència de la necessitat (NP), vists des de la direcció que pren la resposta la qual pot fer-se contra l'exterior, 'sien persones o coses (E)', contra el subjecte mateix, inculpan't-se (I) o bé llevant importància a la frustració (M). Cada un dels tres tipus -OD, ED, MP- és considerat des de la direcció que ha pres la frustració. Per exemple en la Persistència de la Necessitat s'hi trobarà el factor (e) quan el subjecte pretén resoldre el seu problema mitjançant una altra persona, o bé ho fa corregint la seva culpabilitat per vies positives (o neuròtiques) (i) o bé espera la solució del pas del temps o de les circumstàncies (m). En el dibuix que acompanya aquest article el subjecte pretén defensar el seu jo amb una reacció totalment agressiva dirigida a l'exterior (E). No ens estendrem més perquè no pretenem explicar exhaustivament el test, del qual queda molt per dir. Sols afegirem que el test pot perfilar una

situació d'stress produïda en l'alumne per les tasques obligades més o menys dificultoses que ha de superar, quines frustracions poden ser d'índole molt diversa, com sia la manca de mitjans de treball, els càstigs rebuts o esperats, la dificultat per comprendre els llibres o el professor, la incapacitat per expressar-se bé, etc.

Per fer ús d'aquest test la primera passa fou aplicar-lo als 288 alumnes dels dos centres que cursen segon de BUP. Tot seguit foren qualificades les respostes amb la intervenció de tres psicòlegs per assegurar l'encert en les dubtoses.

Aquesta qualificació permeté establir per cada subjecte uns quadres de valors, a partir de les respostes idènticament qualificades dins les 24 situacions del test. Primerament s'establiren els 9 factors bàsics: E' I' M' E I M e i m, que sumats horitzontalment i verticalment ens duen als tipus OD ED NP i a les direccions E I M (vègi's el quadre). Es consideraren aiximateix altres dades que no exposam en gràcia a la senzillesa.

		DIRECCIONS		
	E'	E	e	≈ E
	I'	I	i	≈ I
	M'	M	m	≈ M
TIPUS	OD	ED	NP	

La intensitat de les dades obtingudes i la coneixença de la simptomà-

tica corresponent ja permeten al psicòleg establir el comportament de l'individu dins el camp de la frustració.

Ara bé, pel que fa al nostre treball no ens interessan tan sols els resultats individuals sinó llur representació col·lectiva. Per obtenir-la acoblarem tots els tests, a fi de conèixer la freqüència amb que es donaren els factors, els tipus i les direccions, dins cada col·lectiu per separat. Es va treure la mitja X, la sigma i l'espai de normalitat (X+sigma) de totes les dades reunides. Així conseguirem uns nous quadres abstractes representatius dels grups.

Assegurarem la representativitat de les mostres amb el tractament estadístic adient, que va permetre assegurar, amb confiança el 50/o d'error, que aquests col·lectius representen la totalitat d'alumnes possibles de segon de BUP de l'àrea considerada.

A partir dels dos esquemes cercarem quines característiques es manifesten de manera diferent i segura en un i altre centre. Per això es va seguir el procés de trobar la raó crítica, mitjançant el càlcul de l'error típic de la diferència entre mitjanes que, com se sap, ha de ser major d'1'96 (a la fiabilitat al 50/o). Sempre que en la comparació de mitjanes trobarem raons crítiques superiors a 1'96 es va poder assegurar que, en la característica comparada, un grup era diferent de l'altre, sens temor a que la diferència pogués atribuir-se a la casualitat. Així s'obtingueren les diferències del quadre següent, donant per casuals o inexistents les altres diferències.

Raons crítiques de significació de diferències entre els centres escolars A i B

SÍMBOLS	RC.	CENTRE ON EL SÍNTOME ÉS ACCENTUAT	SÍMPTOMES CORRESPONENTS AL SÍMBOL
I'	2'43	A	L'objecte frustrant no és accentuat com a tal o fins i tot apareix com favorable.
M'	3'54	B	L'obstacle es minimitza fins a no veure'l.
m	3'11	B	S'espera que les circumstàncies o el temps resoldran l'obstacle.
ED	2'14	A	Hi ha menor resistència a la frustració.
M	2'47	B	Optimisme i falta de control emocional.
M	1'98	A	La frustració es minimitza. S'absol la causa frustrant.
NP	2'10	B	Hi ha defectuosa organització del treball ² .

Hi ha, a més, una dada de gran importància en el test de frustració. Es el G. C. T. que ve a ser un altre esquema típic global de comportament del col·lectiu considerat. El psicòleg ha de calcular-lo per cada col·lectiu que estableixi. L'índex individual de G. C. R. ens dirà l'adaptabilitat de l'individu al propi grup. Hem establert mitjanes i sigmes i hem calculat la diferència de les mitjanes. Aquest estudi ens ha confirmat que la diferència entre els dos grups és significativa, si bé l'adaptabilitat dels alumnes al seu propi grup és semblant.

Incidentalment diguem que no hem trobat diferència significativa entre al·lots i al·lotes dins el G. C. R. ni tampoc en algunes de les característiques que podien ser més sospitoses, com són l'agressivitat, la inculpació i el control.

Ara bé, cal advertir que totes aquestes raons crítiques que testimonien la diferència dels grups no diuen altra cosa sinó que els grups són diferents. El perquè ho sien ja és altre afer que el nostre treball no pretén esbrinar.

En resum podríem dir que els alumnes del Centre escolar A formen un grup bastant normal, encara que el control emocional resulti un poc baix. Bastará tenir en compte les desviacions individuals que és presentin i donar-los tractament pedagògic convenient.

En canvi en el Centre escolar B els alumnes en conjunt són despreocupats, les frustracions que experimenten són febles; llur comportament és inquietant perquè van mancats de control i l'optimisme és en ells excessiu; no saben organitzar-se per treballar. L'acció reformadora deu fer-se en principi sobre tot el conjunt. Per els alumnes que tinguin altres deficiències que els separin del que és normal en el grup (i a més socialment accepta-

² Ens abstenim de donar més símptomes per abreviar. Poden trobar-se en el manual de Paidós, citat a la bibliografia, malgrat sia incomplet. Un quadre més exhaustiu pot trobar-se en els nostres apunts.

ble), hauran de rebre apart l'acció pedagògica per aquestes altres deficiències.

Pel que fa al esquema del grup, cal estudiar si en qualque característica que li sia normal i, a més, acceptable per la societat, s'hi donen circumstàncies que li canvien el signe. Vegem un exemple: Sembla que la inculpació és millor que l'agressivitat, però si l'alumnat s'inculpa en defensa del seu jo, s'ha de veure si ho fa per eludir la responsabilitat o si no posa voluntat per superar els seus defectes (I amb *i* baixa) amb la qual cosa pot no fer altra cosa que eludir l'esforç per comoditat o peresa.

Hem vist, doncs, la possibilitat i la importància de conèixer objectivament l'esquema del grup i com referir-hi el tarannà de l'individu. Però convé advertir la fal·làcia de les mitjanes en fer comparacions. Les xifres de les mitjanes procedeixen de notes individuals d'un i altre sentit que tendeixen a anul·lar-se. Per tant la significació de la discrepància d'una determinada característica amb la corresponent de l'esquema global no s'ha de referir a la mitjana sinó a la sigma, és a dir, veure si la discrepància ultrapassa l'espai de la normalitat, que és quan el símptoma adquireix significació.

Per acabar diguem que cal considerar aiximateix les deficiències del professor, que tant poden influir en la formació de l'alumnat, perquè fins i tot els professors més responsables poden tenir servituds nocives al fi que pretenen aconseguir, com pot ésser la insuficiència de control de si mateix, explicar amb excessiva velocitat i altres.

En un pla més exhaustiu d'exploració és convenient cercar altres extrems que el Rosenzweig no posa en clar. Citem per exemple la dificultat d'expressió en els alumnes, el temor, la lentitud en captar les explicacions independentment de la intel·ligència.

Som conscients que un estudi de grup no sempre és cosa fàcil i que per això els psicòlegs escolars descuiden massa sovint la relació psíquica

entre alumne, grup i professor. Però no per això hem d'esquivar el problema, sinó mantenir-nos en l'esperança que algun dia serà viable la seva solució.

CONCLUSIONS PSICOPEDAGÒGIQUES

—És possible establir quadres específics de personalitat característics de grup.

—No pel fet que la composició d'un grup sembli normal deixa d'haver-hi individus que s'allunyen de la norma i cal conèixer-los per tenir-los presents en el procés formatiu.

—Es important conèixer objectivament les característiques negatives del grup.

—Convé precisar la personalitat del professor, especialment la d'aquells que cuiden d'àrees de treball que demanen control emocional i molta sistematització, a fi d'aconsellar-los.

—Per dur a terme amb encert el fi que es pretén, cada centre escolar hauria de comptar al menys amb un psicòleg amb *dedicació exclusiva i completa* per cada mil alumnes. Els centres de menor matrícula haurien d'associar-se fins assolir la quota d'alumnes exigible.

BIBLIOGRAFIA

- Test de Frustración*. Editorial Paidós.
Revista de Psicología General y Aplicada.
Volum 12.
Apuntes de Estadística. Profesor Yela,
Tomo II.
Apunts del cursat donat per nosaltres sobre
Rosenzweig a Palma de Mallorca.